

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ВІДНОСИН РОЗПОДІЛУ ЯК ОСНОВА ЇХ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

SOCIALIZATION OF DISTRIBUTION RELATIONS AS THE BASIS OF THEIR POST-INDUSTRIAL TRANSFORMATION

**Вадим
Мельник**
аспірант
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет
імені Вадима
Гетьмана»

Vadym Melnyk
postgraduate
SHEI «Kyiv
National
Economic
University
named after
Vadym Hetman»

В статті обґрунтовується гіпотеза про збереження визначального значення соціалізації відносин розподілу в першу декаду XXI ст. Запропонована авторська трактовка сутності та форм прояву соціалізації розподілу та інтегральний показник для оцінки міри відповідності фактичних тенденцій розвитку розподільчих відносин принципам їх соціалізації.

Проведені розрахунки дозволили емпірично підтвердити збереження тенденції соціалізації в аспектах розподілу ресурсів та державного перерозподілу. Їх сукупний вплив компенсував зростання нерівності особистого розподілу доходів та забезпечило зростання загального індексу соціалізації розподілу за період 2002 – 2012рр.

The article substantiates the hypothesis about extension the defining values of distribution relations' socialization in the first decade of the XXI century. The author's interpretation of the nature and forms of distribution socialization and integrated indicator for the assessment of compliance actual trends in the development of distribution relations with principles of their socialization. The calculations allowed empirically confirm the continuing trend of socialization in aspects of allocation resources and state redistribution. Their cumulative impact is offsetting the increase in inequality of income distribution and has provided an increase in the integral index of socialization of distributional relationship for 2000 - 2012.

Ключові слова: алокація ресурсів, розподіл доходів, соціалізація розподільчих відносин, державний перерозподіл, ресурси соціальної сфери

Keywords: allocation of resources, distribution of income, socialization of distribution relations, state redistribution, resources of social sphere

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності обраної теми

Теоретичне осмислення соціалізації розподілу нині стикається із проблемою суперечливих тенденцій, що характеризують розвиток розподільчих відносин як в світі загалом, так і навіть в країнах, що прийнято вважати провідними за соціально-

економічним розвитком та з процесами в яких, прийнято пов'язувати становлення постіндустріального суспільства. Зокрема, значна частина тенденцій, що вважались чи не визначальними ознаками соціалізації розподільчих відносин протягом всієї другої половини XX ст. значно ослабли в останнє десятиріччя минулого століття і перші роки нинішнього.

Наприклад, зростання частки оплати праці в складі ВВП, поширення та зміцнення економічних позицій профспілкового руху, вирівнювання пропорцій особистого розподілу доходів, як між країнами з різним рівнем розвитку, так і між соціальними групами в середині країни. Всі ці тенденції навіть в країнах, що вважаються зразковими за рівнем розвитку інститутів розподілу та наближення параметрів їх функціонування до вимог підвищення суспільного добробуту (наприклад, країни, що нині формують ЄС 15) зазнали суттєвих змін вже з 80-их років ХХ ст. Так, частка заробітної плати в складі ВВП, яка, зберігаючи сталість в короткостроковому і середньостроковому періодах, стабільно зростала в довгостроковій перспективі ХХ ст., суттєво знизилась навіть в розвинутих країнах вже з 80-их. Так само загальмувались процеси розширення обсягів доходів від власності, що одержували наймані працівники завдяки поширенню «розпорошеної акціонерної власності» та участі в пенсійних фондах.

Так само, загострились проблеми, пов'язані з нерівністю розподілу доходів та узгодженням інтересів соціальних груп, представники яких належать до верхніх і нижніх за рівнем доходів прошарків населення. Наприклад, розрив між доходами найбільш заможного 1% населення США і медіанним доходом в країні збільшився настільки, що частка найбільш заможних верств в сукупних доходах населення стала аналогічною 1920-им рокам, тобто періоду до початку «великого стиснення», що сформувало в США суспільство середнього класу.

Відповідно, сучасна економічна теорія потребує більш широкого тлумачення сутності соціалізації розподілу доходів та закономірних форм її прояву, що дозволять пояснити як тенденції зростання рівності й пом'якшення соціальних суперечностей, так і тенденції загострення розподільчих проблем, що спостерігаються останні десятиріччя ХХ ст. і в першому десятиріччі ХХІ ст.

Аналіз публікацій та виділення невирішеної частини проблеми

З точки зору прибічників теорії людського капіталу, тенденції загострення нерівності як між одержувачами доходів на різні фактори виробництва (зростання середніх доходів від власності на тлі стагнації доходів від праці) так і між одержувачами трудових доходів, що відрізняються освітньо-кваліфікаційним рівнем (зокрема, розрив між доходами топ-менеджменту корпорацій і працівниками переважно фізичної праці та переважно розумової праці з поширеними кваліфікаційними характеристиками) є проявом неготовності розподільчих інститутів до змін в ієрархії чинників виробництва. Динамічне зростання потреби в ресурсах висококваліфікованої праці зумовлює їх дефіцитність і примушує розподільчі інститути жорстко стимулювати до опанування затребуваних ринком компетенцій: «Тим не менш, невидима рука ринку рухає і ринком праці. Оскільки знання є головним джерелом вартості, варто очікувати, що вигоди одержуватимуть ті, хто працює головою, а всі шишки випадають тим, хто цього робити не вміє.» [1, с. 124].

Прибічники цієї теорії вважають, що надмірна соціалізація розподілу ресурсів, необхідних для формування людського капіталу, надлишкове втручання державних структур і виведення багатьох сфер життєзабезпечення суспільства (зокрема, освіти й медицини) за межі комерційних принципів діяльності зумовлює вагомі втрати і загрози для його розвитку, а тому тенденції «десоціалізації», що спостерігаються в останні роки виражають повернення розвинутих економічних систем до дотримання вимог економічної ефективності й фінансової стабільності, дисципліна щодо яких ослабла за роки сприятливої макроекономічної кон'юнктури [2].

Прибічники теорії соціалізації капіталу виходять з того, що нова якість стосунків між соціальними групами в суспільстві необхідно зумовлена розвитком техніки і технологій, отже і соціалізація розподілу стає інтегральним результатом зако-

номірної форми адаптації суб'єктів економіки до нового етапу розвитку техніки й організації виробництва, нового місця людини в технологічному процесі створення нової вартості. Зокрема, теоретик суспільства загального добробуту Л. Ерхард вважав, що поєднання конкуренції із прозорою соціально спрямованою політикою уряду дозволить виявити і реалізувати потенціал вільної та взаємовигідної взаємодії в господарській сфері: «...Соціальний сенс ринкового господарства в тому і полягає, що будь-який успіх економіки, будь-яке досягнення раціоналізації, будь-яке підвищення продуктивності праці йде на благо всьому народові та слугує кращому задоволенню потреб споживачів». [3, с. 233]. В.Д. Якубенко вбачає, що інституціональні трансформації постіндустріального суспільства підпорядковані перетворенню власності на джерело загальносуспільного добробуту, а праці – на форму самовираження і активної участі людини в формуванні ресурсних передумов життєзабезпечення індивіда і соціуму [4].

В роботах Ю.К. Зайцева визначені такі об'єктивні основи соціалізації економіки: «Об'єктивною матеріальною основою процесу швидкої соціалізації економічної системи капіталізму, особливо у європейських країнах, можна вважати процес масового оновлення основного капіталу в ході відновлення зруйнованого війною господарства, який викликав: 1) значні структурні зміни у народному господарстві західноєвропейських країн; 2) масову потребу у кваліфікованій робочій силі; 3) потребу у формуванні системи мотивації до праці, яка б забезпечувала якщо не класовий мир, то класове співробітництво; 4) прискорення НТП та становлення НТР» [5, С. 86]. Ідеї автора про зростання вагомості нематеріальних факторів мотивації як закономірної тенденції економічної діяльності на тлі зміцнення економічного становища представників творчої інтелектуальної праці, певною мірою перетинаються з ідеями В. Іноземцева щодо основ становлення постеконічного суспільства. Для останнього, зростан-

ня вагомості неекономічної мотивації є важливою складовою подолання такого родового обмеження можливостей розвитку капіталістичної економіки як феномен експлуатації продуктивних можливостей людини, що зумовлював розрив між безпосередніми (максимізація доходності) і глобальними (задоволення потреб і створення сприятливих умов для розвитку особистості) завданнями індивідуального виробництва.

В контексті такої теоретичної бази осмислення соціалізації розподілу, цей процес перетворюється на складний пошук оптимальних умов для формування інститутів, функціонування яких дозволить органічно вбудувати соціально прийнятні цілі в звичну економічну мотивацію ведення бізнесу. При цьому завдання формування таких інститутів (особливо в умовах трансформаційних процесів в економіці, зокрема – і в умовах постіндустріальних трансформацій) належить державі, бо ринкові механізми досить обмежені в питанні створення таких благ як суспільна гармонія та злагода, значення яких як критеріїв оцінки суспільної ефективності механізмів і пропорцій розподілу доходів суттєво зростає саме на етапі активізації постіндустріальних тенденцій.

П. Кругман наполягає, що тенденції соціалізації розподілу і перетворення факторних доходів на джерело добробуту переважної більшості населення зумовлені не закономірностями стихійної трансформації капіталізму, а є, більшою мірою, результатом державного регулювання [6]. Відповідно, вирівнювання пропорцій розподілу суспільного продукту, на думку Кругмана та прибічників його теорії не виражає необхідну зміну форм адаптації суб'єктів ринку до вимог конкуренції, а є результатом заміщення ринкових механізмів державним регулюванням, що примусило власників засобів виробництва створити більш сприятливі умови для відтворення особистісних ресурсів суспільства.

З наведеного випливає, що складність і комплексність поєднання іноді різноспрямованих аспектів сучасної

трансформації розподільчих відносин в розвинутих країнах вкрай ускладнює завдання трактовки статистичних даних: які тенденції можуть сприйматись як підтвердження закономірності процесів соціалізації, а які могли б свідчити, що сучасний етап розвитку ринкових інститутів розподілу не дозволяє сподіватись на збереження тих соціально значущих досягнень та обнадійливих тенденцій, що спостерігались протягом другої третини ХХ ст.

Відповідно, ми спробуємо запропонувати певну теоретичну базу – загальне бачення соціалізації розподілу та низку критеріїв, що дозволять розраховувати кількісні показники для оцінки міри соціалізованості розподілу в певній національній економічній системі.

Таким чином, метою цієї статті є апробація теоретичної бази оцінки міри соціалізації розподілу в національній економічній системі і відповідної системи кількісних показників, придатної для міжнародних порівнянь.

Викладення основних результатів дослідження

Власне термін «соціалізація», що нині активно використовується в різних галузях економічних досліджень є, на нашу думку, далеко не просто проекцією відповідного соціологічного терміну, а набув в економічній науці самостійного вагомого значення. Якщо в соціології цим терміном позначають процес набуття особою рис, що забезпечують і визначають міру результативності її взаємодії з соціумом, процес сприйняття, засвоєння і закріплення в необхідних навичках і стереотипах мислення норм і правил, усталених в певному соціумі. Такі риси індивідів ідентифікують їх як членів такого соціуму та формують його органічність, водночас, обмежуючи можливість взаємодії індивідів з різних спільнот. Одним з визначальних аспектів сучасної глобалізації, відповідно, виступає уніфікація норм і правил, засвоєння яких виступає результатом соціалізації особи в усіх

долучених до глобалізації суспільствах світу, розширення меж сфери, де соціалізація особи забезпечує її ефективну взаємодію з іншими людьми та інститутами суспільства до всього світового глобалізованого простору (див., наприклад, [7,8,9]).

В економіці цей термін набув іншого змісту і виражає тенденцію, що комплексно характеризує зміни в соціально-економічних відносинах, змісті й характері праці, розподілу доходів між учасниками суспільного виробництва і ресурсів між сферами використання, організаційно-технічних параметрах виробництва та в ієрархії цілей економічної діяльності як на рівні окремих господарюючих одиниць, так і на рівні суспільства загалом. Практично запровадження цього терміну в працях вчених, які першими стали ґрунтовно досліджувати сучасні економічні процеси в контексті соціалізації (Зайцев, а трохи згодом Галушка) стали спробою визначення нової якості сучасної економічної динаміки, спробою узагальнення визначальних тенденцій за мірою виявлення яких можна було оцінювати прогресивність економічних відносин в певній країні, чи галузі економічної діяльності.

Ми вважаємо, що ідеологія використання терміну соціалізація в економіці передбачає, що міра соціалізації виражає міру здатності суспільства поставити наявний в нього економічний потенціал на службу людині, перетворити її з ресурсу, інструменту на дійсну мету будь якої економічної діяльності, за збереження при цьому ринкових механізмів, приватної власності і властивої ним егоїстичної мотивації економічної діяльності.

Стосовно первинного розподілу факторних доходів соціалізація розподілу асоціюється нами з встановленням відповідності між суспільною значущістю економічних функцій, виконуваних суб'єктом розподілу і розмірами частки суспільного продукту, що надходить в його розпорядження за результатами первинного розподілу. Таке бачення значно ближче до концепції граничної продуктивності ніж до концепції вартості робочої

сили чи фонду заробітної плати, як теоретичної основи визначення «справедливих факторних доходів». Отже, ми вважаємо, що по-перше, соціалізація первинного розподілу доходів означає наближення фактичних пропорцій розподілу доходів до закономірних, або справедливих.

По-друге, що теоретичною основою визначення таких «справедливих» розмірів факторної винагороди виступає гранична продуктивність ресурсів, що постачають їх власники, а не концепція «вартості робочої сили» і залишкового характеру доходів власників матеріальних умов виробництва. Це означає, що наприклад, справедливі розміри заробітної плати визначаються приростом чистого доходу, що створює «граничний працівник» в умовах врівноваженої системи ринків праці, тобто коли така гранична продуктивність однакова, в усіх альтернативних сферах застосування праці певної кваліфікації в межах економічної системи.

Саме тому, визначальне положення нашої роботи, щодо соціалізації первинного розподілу доходів – соціалізація первинного розподілу вимагає усунення штучних перешкод для руху ресурсів, що закономірно усуватиме рентні доходи та повертатиме фактичні факторні доходи до суспільної (ринкової) оцінки граничної продуктивності відповідних ресурсів.

З такого бачення первинного розподілу та його соціалізації впливає, що саме по собі збільшення масштабів вторинного розподілу (зростання частки суспільного продукту, що перерозподіляється державою) некоректно ототожнювати з соціалізацією відносин розподілу: більша частка національного доходу, що перерозподіляється зовсім не обов'язково буде запорукою більших соціальних пріоритетів, ніж економічних інтересів, наприклад державних бюрократичних структур. Класичний приклад ситуації, коли державні програми перерозподілу ставали фактором де-соціалізації розподілу являє Україна (див., наприклад, [10]), хоча аналогічні приклади відомі й стосовно розвинутих країн [11].

Державний перерозподіл доходів стає інструментом соціалізації лише якщо дійсно слугує своєму функціональному призначенню: адже його необхідність впливає як з соціальних (гуманітарних) міркувань, так і з можливості підвищити міру використання наявного ресурсного потенціалу для збільшення суспільного добробуту: оскільки будь яка реальна ринкова економіка генерує розподіл далекий від теоретично обґрунтованого ідеалу «врівноважених ринків», то виникає можливість підвищити суспільний добробут, здійснюючі програми перерозподілу (зрозуміло, якщо шкода від викривлень, що вони спричиняють не переважає користь від усунення викривлень, що спричиняють ринкові механізми, як сформульовано, наприклад, у [12])

Ми асоціюємо соціалізацію перерозподілу доходів із зменшенням елементу примусу, конфліктності, суперечливості щодо темпів економічного зростання перерозподільчих процесів. Таким чином, стосовно державного перерозподілу доходів, не зростання частки національного доходу, що перерозподіляється державою, а більш гармонійна система відносин між державним і приватним сектором економіки, що дозволяє якісно змінити роль оподаткування і обов'язкових соціальних платежів, що покладаються на бізнес слугують, на нашу думку, сутністю соціалізації вторинного розподілу.

Стосовно розподілу ресурсів, в першому наближенні, ми розглядаємо соціалізацію як процес поліпшення ресурсного забезпечення сфери відтворення людського потенціалу суспільства, в поєднанні з поліпшенням якості й доступності благ, що одержує в своє розпорядження суспільство в результаті функціонування установ цієї сфери. Відповідно, ознакою соціалізації розподілу ресурсів ми вважаємо зростання частки суспільного продукту, що обслуговує процеси відтворення людини, тобто забезпечує функціонування установ соціальної сфери, в першу чергу – освіти, медицини, культури і мистецтва, фізкультури і спорту тощо.

Важливо, що сама по собі алокація ресурсів до соціальної сфери не може тлумачитись як достатня ознака соціалізації. Яскравий приклад ситуації, коли динамічне зростання вартісних показників масштабів ресурсного забезпечення соціальних галузей не супроводжується відповідним поліпшенням результатів їх функціонування дають США: динамічне зростання частки суспільного продукту, що обслуговує потреби медичної галузі відображає більшою мірою випередження зростання цін на медичні послуги, порівняно з продукцією інших сфер економіки, ніж поліпшення забезпеченості населення цієї країни медичним обслуговуванням (див., наприклад, [13]). Загалом, випадки коли збільшення масштабів ресурсів, що виділяються суспільством для обслуговування потреб соціальної сфери не супроводжується поліпшенням суспільних результатів їх функціонування достатньо поширене явище. При цьому, зазвичай, ця проблема загострюється в міру зростання економічних можливостей країни: численні дослідження фіксують більш виражену кореляцію між масштабами ресурсів, що виділяються для функціонування соціальної сфери країни і якістю її людського капіталу в країнах, що розвиваються й мають досить обмежені економічні можливості, але менш виражену – в країнах, яким властиві високі рівні ВВП на душу населення [14,15,16].

Тому соціалізація розподілу ресурсів, на нашу думку, має розглядатись лише як важлива, але недостатня передумова поліпшенням умов життя і зростанням доступності благ, важливих для накопичення людського капіталу. Розширення ресурсного забезпечення соціальної сфери (сфери формування і розвитку людського потенціалу), що може проявлятися в збільшенні як абсолютних, так і відносних показників (наприклад, частка суспільного продукту, що виділяється державним і приватним секторами економіки на освіту, медичні послуги, соціальне страхування і заходи із забезпечення зайнятості тощо) спричиняє поліпшення умов

життя широких верств населення лише якщо така соціалізація супроводжується достатньо ефективним функціонуванням інститутів, що регламентують взаємодію соціальної сфери з бізнесом, державою, суспільством загалом.

Визначивши базове для цієї роботи бачення соціалізації розподілу, спробуємо обґрунтувати, чому саме соціалізація, на нашу думку, виступає визначальною рисою розподілу, а міра соціалізації розподілу, що фіксується в певній країні, визначає міру прогресивності її відносин між власниками різних факторів виробництва та ступінь відповідності інститутів розподілу вимогам сучасного етапу економічного розвитку.

Для періоду від 30-их років і до 80-их років ХХ ст. підтвердження закономірності соціалізації розподілу доходів в процесі розвитку індустріальної економіки не важко було отримати за результатами емпіричних досліджень. Ще С. Кузнець сформулював відому гіпотезу, що ступінь нерівності розподілу доходів спочатку зростає, а потім закономірно знижується в міру наростання, а потім спадання рідкості капіталу. Звернемо увагу, що на час формулювання цієї гіпотези (середина ХХ ст.) нерівність розподілу доходів задавалась, переважно функціональним розподілом між власниками праці й капіталу, тому зростання частки оплати праці в структурі факторних доходів за зменшення частки доходів від капіталу і підприємництва (спостерігалось в переважній більшості індустріальних країн до середини ХХ ст.) та стабілізація частки оплати праці в складі ВВП у 60-их, 70-их роках ХХ ст. на рівні 65 – 73% в переважній більшості індустріальних країн (узагальнення за даними [17,18]), слугувало достатнім підтвердженням, що функціональна залежність нерівності від рівня розвитку індустріальної економіки описується перевернутою літерою «U».

Але процеси, що виразно виявились в більшості розвинутих і таких, що розвиваються країн приблизно з 80-их років ХХ ст. примусили розглядати «криву Кузнеца» лише як

окремий випадок більш загальної залежності.

Так, тенденція до зростання частки оплати праці в складі ВВП в розвинутих індустріальних країнах з 80-их років ХХ ст. спостерігається в значно меншій кількості країн, ніж в другій третині ХХ ст., надалі скорочення частки оплати праці стає домінуючою тенденцією як в країнах ЄС так і в США, Японії, Австралії.

В змінах частки доходів найзаможнішого 1% відсотку населення США почалось домінування тенденції до зростання вже з 1980 р., в інших англосаксонських країнах Англія, Канада – з 1990 р. При цьому цей показник збільшився з менше ніж 10% у 1980 р. до більше ніж 24% у кризовому 2009 р.

Останні два десятиліття стали періодом зростання практично всіх аспектів нерівності. В розвинутих країнах – між власниками різних факторних доходів і між власниками ресурсу праці різного кваліфікаційного рівня, а також між представниками верхніх і нижніх децилів в розподілі населення за доходами. В глобальному масштабі – між економічно розвинутими країнами і країнами, що розвиваються, а серед останніх – між середніми значеннями для цієї групи країн і показниками розмірів доходів найбільш бідніших країн (див., наприклад, [19])

Незважаючи на викладене вище, ми дотримуємось думки, що вже зараз є підстави вважати сучасне зростання нерівності скоріше результатом дії суб'єктивних чинників і недоліків формування розподільчих інститутів (зокрема державної політики перерозподілу), ніж об'єктивно необхідним етапом розвитку відносин розподілу.

Для обґрунтування такої тези, ми спробуємо дослідити еволюцію відносин розподілу протягом динамічної постіндустріальної трансформації в розвинутих країнах, виходячи із широкого тлумачення соціалізації розподілу, запропонованого нами вище.

Для характеристики міри соціалізації відносин розподілу ми врахуємо комплексний характер відносин та можливість суперечливих тенденцій

щодо первинного розподілу доходів, вторинного розподілу доходів (державного перерозподілу) та розподілу ресурсів.

Відповідно, для кількісної характеристики міри соціалізації відносин розподілу ми сформуємо інтегральний показник, компоненти якого надаватимуть інформацію про внесок в загальну характеристику оцінки за кожним окремим аспектом розподільчих відносин (первинний, вторинний розподіл доходів та розподіл ресурсів).

Для характеристики первинного розподілу доходів ми скористаємось даними про частку заробітної плати в структурі ВВП країн, що входять до ЄС 15. Відповідно, зростання частки оплати праці в структурі ВВП свідчить про зростання міри соціалізації первинного розподілу доходів, зменшення – про зворотну тенденцію.

Для характеристики вторинного розподілу ми скористаємось даними про масштаби державних соціальних витрат. Для порівняння цих даних між країнами, скористаємось показником відношення державних соціальних витрат до ВВП країни. Відповідно, зростання цього показника, вважатимемо ознакою підвищення рівня соціалізації вторинного розподілу, зменшення – ознакою зниження міри соціалізації вторинного розподілу доходів. Ми розуміємо недосконалість обраної статистичної бази (зростання частки суспільного продукту, що перерозподіляється через державний бюджет зовсім не обов'язково свідчить про зростання вагомості соціальних пріоритетів та гармонізацію відносин щодо державного перерозподілу доходів між різними верствами населення). Тому напрямом подальших досліджень вважаємо вдосконалення обраної статистичної бази шляхом урахування суспільної результативності використання додаткових надходжень до державного бюджету. Наприклад, зростання частки державних соціальних витрат може враховуватись в складі оцінки соціалізації розподілу лише тією мірою, яка супроводжується зростанням індексів людського розвитку, або його окремих компонентів (зокрема, змен-

шенням показника втрат розміру ІЛР через нерівність доступу до доходів і суспільних благ).

Нарешті, для характеристики соціалізації розподілу ресурсів ми скористаємось даними про масштаби ресурсів, що суспільство виділяє на обслуговування потреб освіти і охорони здоров'я. При цьому, ми виділимо окремо розміри витрат на медицину і освіту, здійснювані приватним сектором економіки і ті, що фінансуються суспільно (public and private expenditures). В якості кількісної характеристики використаємо відношення приватних та суспільних витрат на освіту (всіх рівнів) та на охорону здоров'я до ВВП країни.

Необхідна база даних сформована в табл. 1, а результати розрахунків зведені до табл. 2.

Наведені в таблиці 2 результати розрахунків свідчать, що незважаючи на посилення нерівності первинного розподілу доходів, інтегральний індекс міри соціалізації відносин розподілу за період 2000 – 2012рр. має розмір більше одиниці по всіх країнах ЄС15, що свідчить про посилення тенденцій соціалізації розподільчих відносин.

Зокрема, збільшились масштаби витрат на освіту, як за рахунок суспільних, так і за рахунок приватних ресурсів. Зрозуміло, що високі темпи зростання масштабів приватних витрат на освіту не завжди насправді відповідають соціальним пріоритетам, іноді ця тенденція відбиває лише випередження темпів зростання цін на освітні послуги порівняно з іншими товарами і послугами в складі ВВП. Проте навіть якщо певна частка приросту запропонованого нами показника відображає лише такі коливання відносних цін, то високі темпи приросту все одно роблять достатньо достовірною можливість тлумачення такої динаміки досліджуваного показника як ознаки зростання соціалізації розподілу ресурсів: збільшення пріоритетності сфери освіти, поліпшення умов відтворення особистісного потенціалу суспільства.

Аналогічні висновки можна зробити і на підставі аналізу динаміки показників приватних і суспільних масштабів витрат на охорону здоров'я. Показово, що тут темпи зростання вище, переважно, для державних, ніж для приватних витрат. Тобто навіть якщо припустити і тут наявність

Таблиця 1*

База даних для розрахунків інтегрального індексу соціалізації первинного розподілу доходів, вторинного розподілу доходів та розподілу ресурсів

Країна	частка ЗП у ВВП, %		суспільні витрати на освіту, % ВВП		приватні витрати на освіту, % ВВП		суспільні витрати на охорону здоров'я, % ВВП		приватні витрати на охорону здоров'я, % ВВП		державні соціальні витрати, % ВВП	
	2000	2010	2000	2010	2000	2010	2000	2010	2000	2010	2000	2012
Бельгія	69,9	69,2	6,1	6,57	0,36	0,38	6,0584	7,9714	2,0622	2,5749	25,3	30
Германія	66,3	63,6	4,7	5,06	0,87	0,8	8,2682	8,906	2,1268	2,6934	26,6	26,3
Ірландія	55,4	57,2	6,1	6,5	0,35	0,37	4,5721	6,3877	1,5186	2,8011	13,4	23,1
Франція	66,2	65,4	5,88	5,89	0,56	0,61	8,0058	8,967	2,079	2,6748	28,6	32,1
Італія	61,7	63,5	4,62	4,7	0,35	0,45	5,8115	7,3959	2,2032	1,896	23,1	28,1
Голландія	65,9	66,1	5,15	5,94	0,89	1,01	5,0199	5,5	2,9381	2,87	19,8	24,3
Австрія	67,7	65,7	5,72	6,01	0,38	0,51	5,3672	6,2321	2,6649	2,864	26,6	28,3
Фінляндія	61	66,1	6,21	6,81	0,13	0,16	5,1445	6,6406	2,0746	2,2716	24,2	29
Іспанія	66,3	60,5	4,25	5,01	0,54	0,72	5,1675	7,1083	2,0473	2,4738	20,2	26,3
Данія	65,7	71,6	8,44	8,72	0,28	0,33	7,2952	9,4629	1,4039	1,6531	26,4	30,5
Швеція	69	69,5	7,43	7,26	0,17	0,18	6,9437	7,7444	1,2359	1,8109	28,4	28,2
Великобританія	71,9	70,5	5,11	5,67	0,89	1,87	5,5463	8,0065	1,4905	1,614	18,6	23,9
Люксембург	56,9	54,1	3,79	3,15	0,72	0,78	6,3606	6,6462	1,1161	1,2638	20,9	23,3
Португалія	71,6	71,7	5,54	5,79	0,09	0,38	6,1892	7,0574	3,1071	3,6682	18,9	25
Греція	61,9	61,2	3,57	3,59	0,17	3,59	4,7718	6,0877	3,1797	4,1612	19,3	23,1

*- джерело: Statistical annex of European economy, spring 2013, Education: Key tables from OECD - ISSN 2075-5120 - © OECD 2012, <http://apps.who.int/ghodata/>, Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), Education at a Glance, 2008 through 2013.

**Індекс зміни міри соціалізації розподілу та його компоненти
за період 2000 – 2012рр., %**

Країна	Індекс частки заробітної плати у ВВП	Індекс відношення суспільних витрат на освіту до ВВП	Індекс відношення приватних витрат на освіту до ВВП	Індекс відношення суспільних витрат на охорону здоров'я до ВВП	Індекс відношення приватних витрат на охорону здоров'я до ВВП	Індекс відношення державних соціальних витрат до ВВП	Інтегральний індекс соціалізації розподільчих відносин
Бельгія	99,00	107,70	105,56	131,58	124,86	118,58	2,19
Германія	95,93	107,66	91,95	107,71	126,64	98,87	1,28
Ірландія	103,25	106,56	105,71	139,71	184,45	172,39	5,17
Франція	98,79	100,17	108,93	112,01	128,66	112,24	1,74
Італія	102,92	101,73	128,57	127,26	86,06	121,65	1,79
Голландія	100,30	115,34	113,48	109,56	97,68	122,73	1,72
Австрія	97,05	105,07	134,21	116,11	107,47	106,39	1,82
Фінляндія	108,36	109,66	123,08	129,08	109,50	119,83	2,48
Іспанія	91,25	117,88	133,33	137,56	120,83	130,20	3,10
Данія	108,98	103,32	117,86	129,71	117,75	115,53	2,34
Швеція	100,72	97,71	105,88	111,53	146,52	99,30	1,69
Велико-британія	98,05	110,96	210,11	144,36	108,29	128,49	4,59
Люксембург	95,08	83,11	108,33	104,49	113,23	111,48	1,13
Португалія	100,14	104,51	422,22	114,03	118,06	132,28	7,87
Греція	98,87	100,56	2111,76	127,58	130,87	119,69	41,96
Незважаючи середня по групі країн	99,81	104,48	157,49	122,20	119,60	119,58	2,87

впливу більш швидкого зростання цін на медичні послуги порівняно з іншими благами в складі ВВП, все одно, ми отримали свідчення зростання пріоритетності сфери відтворення особистісного потенціалу суспільства, що відповідає запропонованому нами широкому тлумаченню соціалізації розподілу.

Нарешті, суттєве зростання масштабів державних соціальних витрат, на тлі поліпшення макроекономічної динаміки в більшості досліджуваних країн, так само свідчить, що зафіксоване зростання масштабів соціальних витрат не може бути пояснено лише збільшенням потреби в державних ресурсах для вирішення соціальних проблем. Воно свідчить про зростання пріоритетності соціальних завдань в процесі розподілу державних коштів, що також відповідає запропонованому нами широкому тлумаченню соціалізації відносин розподілу.

Відповідно, можна стверджувати про наявність стосовно розвинутих країн емпіричних підтверджень закономірності посилення соціалізації розподілу, що реалізується різними

поєднаннями тенденцій щодо первинного і вторинного розподілу доходів та розподілу ресурсів, але характеризується все таки, зростанням соціальних пріоритетів розподілу.

Таким чином, єдиний компонент відносин розподілу щодо якого спостерігаються тенденції десоціалізації (первинний розподіл доходів, оцінений за часткою заробітної плати у ВВП), відображає, на нашу думку, більшою мірою недоліки адаптації інститутів розподілу до нових технологічних і соціально-економічних умов функціонування економіки в умовах становлення постіндустріального суспільства. Зокрема, до зростання мобільності капіталу і зростання автономності фінансових ринків, що сприяють концентрації доходів й підвищенню нерівності їх розподілу як всередині країн, так і між країнами.

ВИСНОВКИ

1. Ми пропонуємо виходити з вирішального значення соціалізації відносин розподілу як такої їх риси, повнота реалізації якої в певній національній економічній системі визначає

* - розраховано автором за даними табл. 1

перспективи адаптації цієї підсистеми економічних відносин до вимог постіндустріального суспільства. А саму соціалізацію пропонуємо розглядати в єдності трьох аспектів.

1.1 Соціалізація первинного розподілу доходів – виявляється в зростанні значущості доходів від особистої участі в суспільному виробництві, порівняно з доходами від володіння матеріальними активами та встановленні вираженої відповідності між суспільною оцінкою особистого внеску в примноження суспільного добробуту і розмірами факторної винагороди

1.2 Соціалізація перерозподілу доходів – виявляється в зменшенні конфліктності, суперечливості між дотриманням гуманістичних цінностей і пріоритетів розподілу, реалізацією в пропорціях розподілу доходів потреб, що не мають ринкового вираження через платоспроможний попит – з одного боку, і дотриманням вимог економічно доцільного нормування витрат ресурсів, усуненням марнотратства і свавілля бюрократичних структур – з іншого боку.

1.3 Соціалізація розподілу ресурсів – процеси поліпшення ресурсного забезпечення функціонування сфер і галузей відтворення людського потенціалу суспільства, що супроводжується не просто збільшенням обсягів використовуваних для вирішення соціальних завдань ресурсів, а поліпшенням умов формування і примноження людського капіталу для широких верств населення.

2. Незважаючи на зростання нерівності розподілу доходів як домінуючу тенденцію останніх 30-ти років в провідних країнах, що перебувають на етапі динамічної постіндустріальної трансформації ми вважаємо, що наявні вагомні емпіричні підтвердження того, що міра соціалізації розподільчих відносин, що описує тенденції за усіма трьома аспектами соціалізації розподілу (соціалізація первинного, вторинного розподілу доходів та соціалізація розподілу ресурсів) зростає в процесі адаптації відносин розподілу до вимог постіндустріальної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стюарт Дж.А. Интеллектуальный капитал – новый источник богатства организаций – Пер. С англ. В Ноздриной, М: «Поколение» – 2007. – 368с.
2. Lim A.-S.K., Tang K.K. Education Inequality, Human Capital Inequality and the Kuznets Curve. The Australian National University. Center for Applied Macroeconomic Analysis Working Paper 8/2006. February, 2006
3. Эрхард Л. Социально-рыночное хозяйство /Мировая экономическая мысль. Сквозь призму веков. В 5 Т. / Сопред. научно-ред. совета Г.Г. Фетисов, А.Г. Худокормов, Т.П. Эпоха социальных переломов / Отв. ред. А.Г. Худокормов. М.: Мысль, 2005. – 896с.
4. Якубенко В.Д. Базисні інститути у трансформаційній економіці: Монографія. – К.: КНЕУ, 2004. – 252с.
5. Зайцев Ю.К. Соціалізація економіки України та системна трансформація суспільства / Київський національний економічний ун-т. — К.: КНЕУ, 2002. — 188с.
6. Кругман П. Кредо либерала - М.: Европа, 2009. – 329с.
7. Общая социология: Систем. Курс: Учеб пособие /Ю.Н. Аксененко и др.; Под ред. Г.В. Дыльнова. 2-е изд., перераб., доп. Саратов: СЮИ МВД России, 1999. – 398с.
8. Кравченко А.И. Общая социология: Учебник для вузов. М.: Юнити, 2002. - 506с.
9. Экономико-социологический словарь / сост.: Г. Н. Соколова, О. В. Кобяк, науч. ред. Г. Н. Соколова. - Минск: Беларус. навука, 2013. – 615 с.
10. Галабурда М.К. Про специфіку взаємодії політики і економіки в Україні // Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України. Збірник наукових праць. ТАНГ. - Вип. 6, 2002. - С. 166-173.
11. Stiglitz J. Incentives and Institutions in the Provision of Health Care in Developing Countries: Toward an Efficient and Equitable Health Care Strategy IHEA Meetings. - Rotterdam. – 1999. - June 7.

12. Graham D. Cost-Benefit Analysis under Certainty. // American Economic Review. - September 1981. - Vol. 71. - № 4.
13. Hall D. The past, present and future of public spending / Public Services International Research Unit (PSIRU) 2010. – 28p.
14. J. De Gregorio, J.-W. Lee. Education and Income Inequality: New Evidence from Cross-country Data // Review of Income and Wealth. 2002. Series 48. № 3. – P. 395-416
15. Rebelo S. Long-Run Policy Analysis and Long-Run Growth // Journal of Political Economy. 1991. Vol. 99. № 3.
16. Доклад о развитии человека 2013: Возвышение Юга: человеческий прогресс в многообразном мире / Пер. с англ.; ПРООН. – М., Издательство «Весь Мир», 2013. – 205с.
17. Statistical annex of European economy, spring 2013. Electronic resource Available from: http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/statistical_annex/index_en.htm
18. Диденко Д.В. Человеческий капитал, неравенство доходов и экономическое развитие: экономическая теория и социальная реальность / электронный ресурс, режим доступа: journal.mrsu.ru/wp-content/uploads/2013/11/Katyn.pd
19. Глобальна економіка ХХІ століття: людський вимір [Текст]: монографія / [Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, А. М. Колот, Я. М. Столярчук, А. В. Кудинова, Є. Г. Панченко]; за заг. ред. Д. Г. Лук'яненка, А. М. Поручника; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». - К.: КНЕУ, 2008. - 421 с.
- Center for Applied Macroeconomic Analysis Working Paper 8/2006. February, 2006.
3. Erhard L. Social-market economy / World economic thought. Through the prism of centuries. In 5 books / Scientific Ed. Board G.G. Fetisov, A.G. Khudokormov, T.III Era of social fractures / Exec. Ed. A.G. Khudokormov. M., 2005. – 896p.
4. Yakubenko V.D. Basic institutions of transitional economy: a monograph. - K. : KNEU, 2004. – 252p.
5. Zaitsev J.K. Socialization of Ukrainian Economy and systemic transformation of society / - K.: Kyiv National Economic University., 2002. – 188p.
6. General Sociology: Study Guide / Y.N. Aksenenko etc.; Ed. G.V. Dylnova. 2nd ed., Revised., Ext. Saratov., 1999. – 398p.
8. Kravchenko A.I. General Sociology: A Textbook for high schools. M.: Unity, 2002. – 506p.
9. Economic and sociological vocabulary / comp. G. Sokolov, OV Kobyak, scientific. Ed. G. Sokolov. - Minsk: Navuka, 2013. - 615 p.
10. Halaburda M.K. On the specifics of the interaction of politics and economics in Ukraine // Regional aspects of the development and distribution of productive forces in Ukraine. Collected Works. TANG. - Vol. 6, 2002. - P. 166-173.
11. Stiglitz J. Incentives and Institutions in the Provision of Health Care in Developing Countries: Toward an Efficient and Equitable Health Care Strategy IHEA Meetings. - Rotterdam. – 1999. - June 7.
12. Graham D. Cost-Benefit Analysis under Certainty. // American Economic Review. - September 1981. - Vol. 71. - № 4.

REFERENCES

1. Stewart J.A. Intellectual capital - a new source of wealth of organizations - Trans. from English by V. Nozdrina, M: «Pokolenie» - 2007 – 368p.
2. Lim A.-S.K., Tang K.K. Education Inequality, Human Capital Inequality and the Kuznets Curve. The Australian National University.
13. Hall D. The past, present and future of public spending / Public Services International Research Unit (PSIRU) 2010. – 28p.
14. J. De Gregorio, J.-W. Lee. Education and Income Inequality: New Evidence from Cross-country Data // Review of Income and Wealth. 2002. Series 48. № 3. – P. 395-416

15. Rebelo S. Long-Run Policy Analysis and Long-Run Growth // Journal of Political Economy. 1991. Vol. 99. N3.

16. Human Development Report 2013: The Rise of the South: human progress in a diverse world / translate from Eng.; UNDP. - M., Publisher «All The World», 2013. - 205p.

17. Statistical annex of European economy, spring 2013. Electronic resource Available from: http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/statistical_annex/index_en.htm

18. Didenko D.V. Human capital, income inequality and economic development: economic theory and social reality / E-resource Access

mode: journal.mrsu.ru/wp-content/uploads/2013/11/Katyn.pd

19. The global economy of the XXI century: The Human Dimension [Text]: monograph / [D. G. Lukyanenko, A. Poruchnyk, AM Kolot, YM Stolyarchuk, AV Kudynova, EG Panchenko] - Kyiv: Kyiv National Economic University, 2008. - 421 p.